

Проблеми викладання міжнародного права – до продовження дискусії

Олена Кучер

З власного досвіду участі в підготовці і змаганнях типу Мут-Корт

У зв'язку зі зростаючою серед студентів популярністю змагань по типу *moot court* в даній публікації здійснено спробу сформулювати алгоритм дій, необхідних для успішної участі студентів в таких змаганнях. Зокрема, аналізуються професійні та особисті якості, якими має володіти учасник подібного роду змагань.

Realizing the increasing popularity of moot court competitions among students, this publication attempts to formulate algorithm of actions, being necessary for successful participation of students in these competitions. In particular, it is devoted to analysis of professional and personal qualities which student-participant of such competitions shall possess.

За останні п'ять років активність студентів Інституту міжнародних відносин з приводу участі в численних змаганнях по типу *moot court* невинно зростає. Починаючи з наймолодших курсів, студенти починають цікавитися цим порівняно новим для нашої освітньої системи явищем, а на старших курсах найздібніші з них особисто приймають участь в змаганнях і досягають висот, оскільки потенціал наших студентів дійсно дозволяє займати високі почесні місця в *moot court*-ах.

Автор статті в студентські роки брала участь в чотирьох змаганнях по типу *moot court* та наразі допомагає тренувати ще два *moot court*-и, тому бере на себе сміливість «намалювати» портрет типового учасника таких змагань та спробувати визначити якості, необхідні для досягнення успіхів на цьому нелегкому поприщі.

Отже, на думку автора, студенту - майбутньому учаснику змагань по типу *moot court* варто мати на увазі наступне:

1. Перше і найважливіше – **бажання**. Можна тлумачити бажання як мотивацію досягти успіху в новій для себе площині світового або регіонального рівня, як можливість навчитися новому для себе та на власному досвіді у формі моделювання судового чи арбітражного процесу відчутти себе справжнім практиком, або можливість навчитися справжній роботі в команді і знайти нових друзів як в рамках інститутської команди, так і з інших команд та інших країн. Без бажання повністю присвятити себе участі в *moot court*-і жодного позитивного результату навряд чи буде досягнуто. Участь в тому чи іншому *moot court*-і може зацікавити студента правовою сферою, тематикою, особою тренера або особистостями, які входять до складу команди.

2. **Готовність до численних випробувань** – *часових*, оскільки підготовка займає дійсно істотну кількість часу і пошук нових аргументів або очікування винесення відповідними міжнародними судовими та арбітражними установами потрібних для підтвердження позиції по справі рішень триває майже до початку усних слухань¹; *особистістних* – оскільки в *moot court*-ах приймає участь саме студентська команда (варто відзначити, *inter alia*, що рівень взаємодії членів команди під час проведення усних раундів також оцінюється суддями або арбітрами); *взаємодопомога, співпраця та відкритість і готовність до діалогу* є якостями першої необхідності; *процедурних* – студент-учасник *moot court*-у має завжди пам'ятати про те, що даний вид змагання є своєю лотереєю, в якій результат фактично залежить від особи, яка оцінює письмовий меморандум або усний виступ, і що в кожній такої особи є власне уявлення про ідеального учасника *moot court*-у (досить часто оцінка проводиться за критеріями «сподобався-не сподобався» або «переконав-не переконав»). Тому, на жаль, трапляють-

ся випадки, коли рівень та обсяг виконаної роботи не оцінюється на належному рівні. Звісно, буває і навпаки, коли затрачені зусилля (та трохи везіння) знаходять своє відображення в посіданні почесних місць в *moot court*-ах.

В цьому контексті неможливо не звернути увагу на складності, пов'язані з тим, що пост-радянські студенти не є носіями англійської мови, на якій проводиться більшість *moot court*-ів, і цей фактор, в свою чергу, заважає учасникам доносити до суддів або арбітрів увесь спектр своїх знань. Проте, як свідчить практика проведення *moot court*-ів, більшість суддів та арбітрів також не є носіями англійської мови. Тому вони насамперед оцінюють суть письмових меморандумів і суть та форму усної презентації. Звідси, головним для студента-учасника *moot court*-у є вміння донести доступною мовою до суддів або арбітрів свою правову аргументацію, яка підкріплює відстоювану позицію.

3. **Рівень академічної підготовки.** Перш за все, студент-учасник *moot court* -у має бути завжди відкритим до нових знань та їхнього постійного вдосконалення. Дуже бажано мати ґрунтовні теоретичні знання МП взагалі (автор неодноразово стикалася з теоретичними запитаннями на усних раундах), розуміти специфіку того *moot court*-у, де бере участь студент: тематичну та процедурну, а також оцінювати вимоги до необхідного рівня знань для успішної участі в *moot court*-і (який, на щастя, можна завжди підтягнути та розвинути за допомогою тренера або консультанта за наявності в складі команди останнього та, звісно, власними прагненнями студента-учасника відповідного *moot court*-у). Тобто, студент-учасник *moot court*-у повинен мати базове уявлення про процедуру проведення змагання та приблизний обсяг тих навичок, яких потребуватиме участь в *moot court*-і на належному рівні з подальшим прагненням їхнього розвитку та вдосконалення. При цьому студент має розуміти, що завжди залишатиметься великий обсяг інформації, який потрібно буде прочитати, опанувати та засвоїти окрім вже відомої йому (їй) інформації. Переважно це будуть справи (велика кількість справ). Постулат «*вчитися, вчитися та ще раз вчитися*» якнайкраще відображає правильний настрій студента-учасника змагань по типу *moot court*.

4. **Вміння застосовувати існуюче право до конкретної ситуації.** На думку автора, саме це є головною якістю учасника *moot court*-у – розуміти сутність права, яке підлягає застосуванню, та використання його задля підкріплення позицій у справі, а не займатися простим цитуванням певних справ без врахування фактичного і правового контексту. І вищим пілотажем та найяскравішою ознакою даної якості є вміння працювати з правом та справами, які *prima facie* свідчать не на користь тієї позиції, яку відстоює учасник – наприклад, вміння пояснити, що саме і чим саме (якщо це дійсно так) обставини ситуації, представленої в модельній справі *moot court*-у, відрізняються від обставин реальної справи, рішення по якій суперечить обстоюваному аргументу та, як наслідок, бажаному результату.

5. **Тріада мистецтв кожного юриста - «читати, писати, говорити»** - є дійсно актуальною для студентів, які беруть участь в змаганнях по типу *moot court*. Вони зобов'язані читати велику кількість міжнародних договорів, поглиблювати знання міжнародних звичаїв та, за необхідності, звертати увагу на загальні принципи права; читати надзвичайно велику кількість справ, які розглядалися судами та (або) арбітражними трибуналами (в залежності від спрямування відповідного *moot court*-у) та досліджувати і аналізувати доктрину. Студенти повинні вміти писати меморандуми як вираження письмових позицій сторін по справі, де мають вправно і досконало поєднувати теоретичні знання, відомості з практики та обставини модельної справи з метою пояснення відповідних позицій сторін у справі та її належного правового підкріплення, звертаючи особливу увагу на чіткість, логічність та послідовність викладення суті таких позицій; зовнішнє оформлення таких меморандумів (оформлення цитат, використаних джерел, посилань тощо); належний рівень «юридичної мови», загальний рівень грамотності, загальний рівень володіння англійською мовою у разі необхідності (оскільки, все же таки, більшість змагань по типу *moot court* проводяться англійською мовою). І надзвичайно важливим є вміння говорити – мабуть, найскладніша частина підготовки для пост-радянських студентів.

6. **Вміння говорити, чітко формулювати і висловлювати свою думку.** Перш за все, учасники змагань по типу *moot court* мають чітко розуміти, що викладення своєї позиції не дорівнює відповіді на семінарі і не дорівнює навіть відповіді на іспиті. Як вже зазначалося автором, головне – переконати суддів або арбітрів в тому, що саме Ваша позиція по справі є абсолютно вірною. І в цьому контексті неможливо не наголосити на важливості ораторського мистецтва, мови рухів, впевненості та лаконічності формулювань. Усі ознаки хвилювання мають бути заховані якнайдалі. Тому підготовка саме до усного етапу змагань по типу *moot court* займає найбільшу кількість часу в загальному обсязі підготовки. Така підготовка, перш за все, включає в себе написання своєї рідної, якісно вивіреної стосовно суті та чітких формулювань промови, яку студент-учасник змагання має викласти за задалегідь визначений у правилах кожного *moot court*-у проміжок часу, численні репетиції цієї промови різнорізними шляхами (серед яких варто відзначити репетиції перед дзеркалом та розповідь промови товаришам по команді, тренеру, консультанту тощо). При цьому в контексті підготовки до усних раундів варто завжди пам'ятати, що ані судді, ані арбітри не будуть увесь відведений час слухати задалегідь вивчену та добре відрепетовану промову і почнуть задавати різнорізнитні питання, які, насправ-

ді, можуть бути будь-якого характеру – від загальнотеоретичних правових питань до бажання «збити з думки» виступаючого. Саме тому в процесі підготовки варто приділити мистецтву вправної відповіді на питання суддів або арбітрів дуже істотну увагу.

7. **Знання мови.** Англійської – обов'язково, інших іноземних – бажано. У зв'язку з активною участю студентів Інституту міжнародних відносин в російськомовних moot court-ах, досконале знання літературної та юридичної російської є предметом першої необхідності.

8. **Наявність тренера.** Надзвичайно важливо. Фактично, саме від нього залежить не тільки рівень теоретичної і практичної підготовки студента – учасника moot court-у, а й формування уявлення студента про змагання такого роду взагалі, вміння писати письмові меморандуми на належному рівні, вміння робити презентацію та виступати перед суддями або арбітрами під час проведення усних слухань, вміння бути готовим до неочікуваних питань та бути готовим відповідати на них, емоційний стан кожного студента-учасника, почуття єдності команди. Тому особа тренера є чи не ключовою в контексті прийняття студентами участі в змаганнях по типу moot court. Дуже бажано, щоб тренер мав досвід практичної діяльності в тій правовій сфері, якій присвячено відповідний moot court, або досвід участі в такому змаганні. Досить часто команди допомагають тренувати колишні учасники moot court-ів.

9. **Наявність добре збалансованої команди.** В змаганнях по типу moot court бере участь значна кількість яскравих особистостей, обдарованих та успішних студентів, з яких і формуються відповідні команди для кожного moot court-у. Відповідно, істотним фактором для успішної підготовки до участі в змаганні є відчуття командного духу. Для учасників є дуже важливим зрозуміти, що фінальний результат залежить від зусиль усіх учасників та їхньої взаємодії. Перемога, все ж таки, за винятком особистих призів на кшталт «кращого оратора», є командним явищем і досягається саме командою як єдиним цілим. Автор особисто дуже вдячна своїм колегам по усім складам команд в усіх moot court-ах за почуття командного духу і командної підтримки.

Отже, саме такими, на думку автора, є головні аспекти успішної участі студентів Інституту міжнародних відносин в змаганнях по типу moot court. Головною проблемою наразі залишається досягнення належного рівня презентацій під час усних раундів, що пов'язано, *inter alia*, з тим, що, як вже зазначалося, наші студенти не є носіями англійської мови, а також з невеликим, порівняно зі студентами європейських та американських вищих навчальних закладів, досвідом презентацій та навичок розповіді своєрідних правових історій, які мають зацікавлювати та переконувати суддів або арбітрів.

Варто не забувати про те, що moot court є, перш за все, ігровим процесом, і тому, окрім натхненної підготовки, відповідальності і бажання проявити себе найліпшим чином, треба отримувати від участі в таких змаганнях справжнє задоволення!

Summary

Admitting the fact that modern international legal education predominantly concentrates on the theory of law, students' participation in different moot court competitions is of extreme importance being one of the best ways to obtain practical legal skills while studying. Nevertheless, successful participation in such competitions includes not only high level of knowledge of international law, but also several psychological qualities of the participants which are necessary for perfect presentation during oral pleadings. Participation in moot court competitions allows not only to receive unforgettable experience in practical application of the professional legal sphere but to obtain skills of teamwork and speech craft being necessary in all spheres of life.